

Archeologienota: De ontwikkeling van een verkaveling aan de Zemstseweg te Hombeek

Annelies De Raymaeker

Tienen, 2017
Studiebureau Archeologie bvba

Archeologienota: De ontwikkeling van een verkaveling aan de Zemstseweg te Hombeek

Annelies De Raymaeker

**Tienen, 2017
Studiebureau Archeologie bvba**

Colofon

Archeologienota: De ontwikkeling van een verkaveling aan de Zemstseweg te Hombeek

Initiatiefnemer:	Brummo
Projectleiding:	Maarten Smeets
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker
Auteurs:	Annelies De Raymaeker
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2017, Studiebureau Archeologie bvba

Inhoudstafel

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek	p. 3
1.1 Beschrijvend gedeelte	p. 3
1.1.1 Administratieve gegevens	p. 3
1.1.2 Archeologische voorkennis	p. 5
1.1.3 Onderzoeksopdracht	p. 17
1.1.4 Beschrijving geplande werken	p. 18
1.1.5 Werkwijze	p. 22
1.2 Assessmentrapport	p. 23
1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied	p. 23
1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied	p. 28
1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied	p. 37
1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied	p. 38
1.2.5 Synthese	p. 39
Hoofdstuk 2 Programma van maatregelen	p. 41
2.1 Administratieve gegevens	p. 41
2.2 Gemotiveerd advies	p. 41
2.2.1 Resultaten van het reeds uitgevoerde onderzoek	p. 41
2.2.2 Inschatting van kenniswinst	p. 42
2.2.3 Aanbevelingen	p. 42
2.3 Programma van maatregelen voor het uitvoeren van een vlakdekkende opgraving	p. 44
2.3.1 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	p. 44
2.3.2 Onderzoeksstrategie, methode en technieken	p. 45
2.3.3 Contextgebonden bepalingen	p. 46
2.3.4 Kostenraming van de opgraving	p. 46
2.3.5 Noodzakelijke competenties van het opgravingsteam	p. 48
2.3.6 Risicofactoren bij het uitvoeren van het onderzoek	p. 48
2.3.7 Conservatie en langdurige bewaring van het archeologische ensemble	p. 48
2.2.8 Bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble	p. 49
Bibliografie	p. 51

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode:	2017B402
Aanleiding:	De archeologienota werd opgemaakt voor een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag met een vergunningsgebied dat buiten de vastgestelde archeologische zones ligt en met een oppervlakte van ca. 14.723 m ² . Aangezien de geplande werken een grotere oppervlakte dan 1000 m ² omvatten, is een archeologienota noodzakelijk (Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker, OE/ERK/Archeoloog/2016/00148 Studiebureau Archeologie bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00002
Locatie:	Mechelen, Hombeek, Zemstseweg (fig. 1.1 en 1.2) <i>Bounding box:</i> punt 1: x: 155053; y: 188905 punt 2: x: 155345; y: 189186 Mechelen, Afd. 5, Sectie B, percelen percelen 50m, 50n, 51, 50h, 50r, 50l, 41m, 49s, 50c, 50d, 40f, 54, 97, 57c, 55l, 52f, 45v (fig. 1.3)
Periode uitvoering:	20 februari – 8 mei 2017
Relevante termen:	bureauonderzoek, buitengebied, metaaltijden, Romeinse periode, middeleeuwse hoeve
Verstoorde zones:	Geen

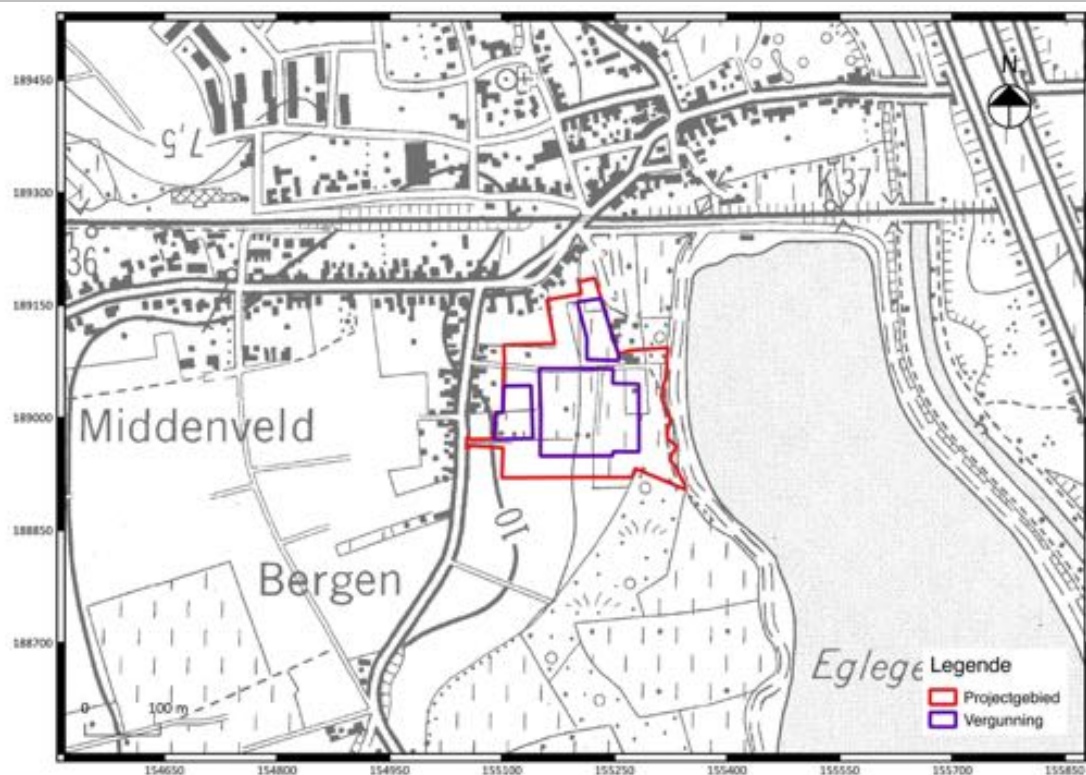

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

Fig. 1.2: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's¹.

¹ <https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

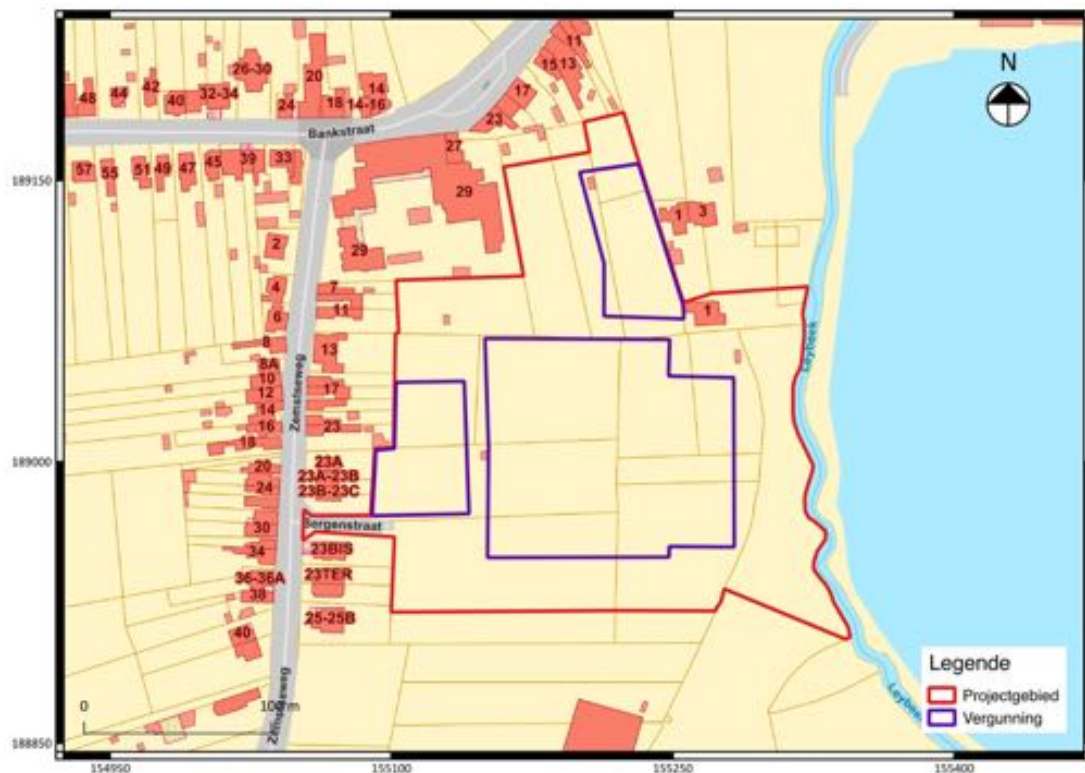

Fig. 1.3: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied (©CADGIS).

1.1.2 Archeologische voorkennis

Binnen het projectgebied worden twee CAI-locaties gekarteerd. CAI 103410 is de vermoedelijke locatie van de Liefkenshoekhoeve, CAI 102258 is de locatie waar een waterput werd aangetroffen. In eerste instantie werd de waterput in de Romeinse periode gedateerd, maar volgens W. Sevenants gaat het eerder om een exemplaar uit de 16de – 17de eeuw geassocieerd met de eerder genoemde hoeve.

Op 2 en 3 maart 2017 werd in het kader van de eerder aangevraagde verkavelingsvergunning een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd over het volledige projectgebied. Tijdens het onderzoek werden 201 antropogene bodemsporen aangetroffen. Binnen het gehele projectgebied kunnen twee sporenconcentraties worden waargenomen. In het uiterste noorden van het plangebied werd een sporenconcentratie van grote dichtheid aangetroffen, die lijkt door te lopen richting het centrale deel van het projectgebied in zuidelijke richting. Tegen de oostelijke grens van het terrein werd een tweede groep sporen aangetroffen, echter van een lagere dichtheid en verder van elkaar verspreid. De kwantiteit aan sporen ligt in het noordelijke deel van het terrein duidelijk het hoogst: in sleuf 1 t/m 9 werden 130 sporen aangetroffen, welke het merendeel van het totaal bedraagt.

De westelijke helft is archeologisch “leeg”, vergeleken met het noordelijke en oostelijke deel van het terrein. Volgens de bodemkaart is deze zone bedekt met een dik colluviaal pakket, iets wat op het terrein geverifieerd kon worden, hoewel het colluvium een gedifferentieerd volume vertoont verspreid over het terrein. Het pakket bleek het dikste in het (zuid)westelijke deel van het terrein en wordt dunner richting het noorden en oosten, correlerend met het reliëf van het terrein dat in het westen zijn hoogste punt bereikt. Op profiel 17 is de dikte van het colluvium (ca. 70 cm) duidelijk waarneembaar.

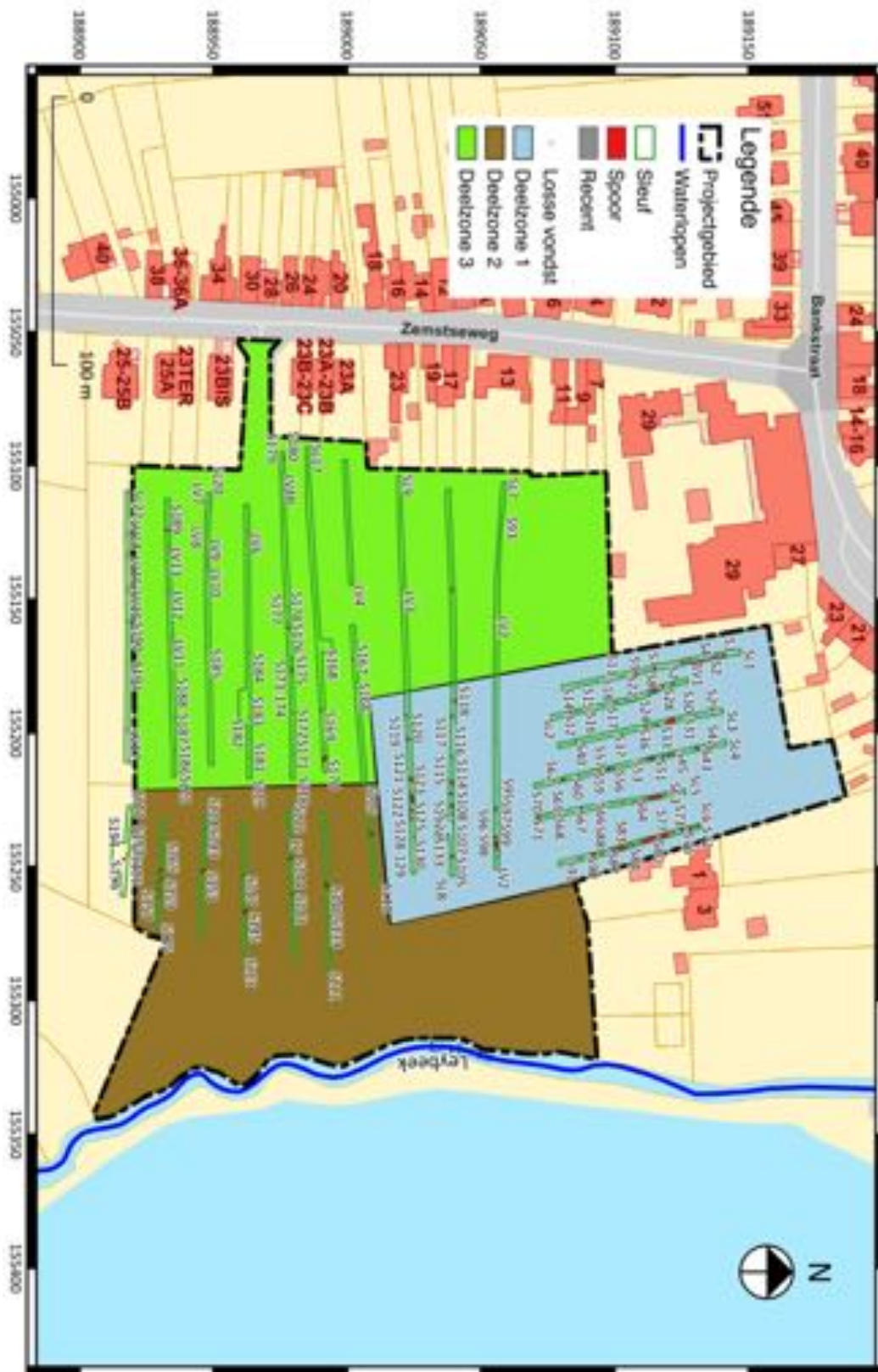

Fig. 1.4: Allesporenplan met deelzone 1, deelzone 2 en deelzone 3.

Deelzone 1 (noorden)

Binnen deze zone werden 130 antropogene bodemsporen aangetroffen. Het gaat voornamelijk om (paal)kuilen en enkele kleine greppels. Het merendeel van de sporen worden (voorzichtig) in de late middeleeuwen geplaatst. Mogelijk kunnen deze worden geassocieerd met de Liefkensvroeyhoeve (fig. 1.5), een alleenstaande hoeve die op de Ferrariskaart wordt weergegeven (CAI 103410). Net ten zuiden daarvan wordt op de CAI de locatie van een waterput gekarteerd. Deze houten vierkante waterput wordt volgens de oorspronkelijke bron in de Romeinse periode gedateerd, in associatie met een mogelijke Romeinse villa. W. Sevenants nuanceert dit beeld echter en dateert de waterput in de 16de – 17de eeuw, in associatie met de eerder genoemde hoeve.

Fig. 1.5: Resultaten van het proefsleuvenonderzoek geplot op de Ferrariskaart.

Het archeologisch vlak wordt afgedekt door een relatief homogeen donkergrijsbruin antropogeen pakket met een gemiddelde dikte van ca. 75 cm. De spoorvulling omvat in de meeste gevallen een eerder donkerbruin-donkergrijze zandige vulling. De sporen kunnen als eerder goed bewaard worden omschreven.

Er kon geen duidelijke structuur binnen de sporenconcentratie worden waargenomen, mogelijk als gevolg van de aard van een proefsleuvenonderzoek waarbij slechts een beperkt deel van het archeologisch vlak wordt blootgelegd.

Binnen deze zone kon een deel in het noorden niet worden onderzocht, door de aanwezigheid van bomen en woongebied. De hoeveelheid sporen die werd aangetroffen is echter van die aard dat kan worden aangetoond dat ook daar (statistisch gezien) potentieel archeologische waarden aanwezig zijn.

In de sporen S5, S52, S91, S93, S111, en S121 werd fragmentarisch vondstmateriaal aangetroffen. Het gaat daarbij om verscheidene fragmenten (laat)Middeleeuws aardewerk en fragmenten bouwceramiek. In SL1 werd de losse vondst van een handgevormde, versierde scherf gedaan (cf. supra).

Fig. 1.6: Bodemopbouw ter hoogte van deelzone 1.

Fig. 1.7: Zicht op spoor 34 bij de aanleg van het vlak.

Fig. 1.8: Zicht op het coupeprofiel van spoor 34².

² Op het fotobordje wordt verkeerdelijk S64 (een greppel) aangeduid. De prikker toont dat het eerder om S34 gaat.

Fig. 1.9: Zicht op spoor 43 bij de aanleg van het vlak.

Fig. 1.10: Zicht op het coupeprofiel van spoor 43.

Fig. 1.11: Zicht op spoor 27 (gracht) tijdens het onderzoek.

Fig: 1.12: Zicht op een sporenconcentratie in proefsleuf 3.

Deelzone 2 (zuiden)

Binnen deze zone werden 21 sporen aangetroffen. Het gaat in bijna alle gevallen om (slecht bewaarde) paalkuilen. Deze zone wordt gekenmerkt door een zeer hoge watertafel (ca. -30 cm onder het maaiveld, ter hoogte van het archeologisch vlak). Hierdoor liepen de sleuven onmiddellijk onder water, iets wat voor de volledige duur van het project zo bleef. Een foto van profiel 12 toont deze hoge watertafel; het profiel kalfde direct na het aanleggen volledig in (fig. 1.13).

Binnen deze zone werd ter hoogte van de huidige parking van de sportclub geen proefsleuven gegraven. Er zijn echter geen elementen die er op wijzen dat de toestand van de bodem daar verschillend is van deze wel onderzocht.

De sporen worden in deelzone 2 gekenmerkt door een eerder homogeen grijze tot eerder bruine kleur. Er kon binnen de sporen geen duidelijke structuur worden waargenomen. Het gaat in deze zone om sterk gedegenerende sporen als gevolg van de (alluviale) eroderende werking van de rivier. Deelzone 2 bevindt zich dan ook in de riviervlakte van de Leybeek en heeft overeenkomstig te maken met een slechte drainage (drainageklasse .d. volgens de bodemkaart kon ter plekke geverifieerd worden).

In de zone werd in S145 een microklingkern met twee slagrichtingen uit een grijze silex van matig korrelige matrix aangetroffen. Het object heeft een lichte windglans en is mogelijk in het mesolithicum te dateren. Als gevolg van de slechte terreincondities dient de aard van S145 echter genuanceerd te worden: wellicht is dit geen antropogeen spoor, maar eerder een lokale, natuurlijke bodemverkleuring ten gevolge van een wisselende watertafel. Het spoor heeft immers een zeer onduidelijke en onregelmatige aflijning (fig. 1.17). Verder archeologisch vondstmateriaal in deelzone 2 ontbreekt.

Fig. 1.13: Zicht op het ingekalfde profiel 12.

Fig. 1.14: Zicht op het coupeprofiel van paalkuil 149 (S149) tijdens het onderzoek.

Fig. 1.15: Zicht op paalkuil S139 tijdens het onderzoek.

Fig. 1.16: Zicht op proefsleuf 15 tijdens het onderzoek.

Fig. 1.17: Zicht op S145 (SL 13).

Deelzone 3 (westen)

Binnen deze zone werden 28 antropogene bodemsporen aangetroffen tot op een diepte van -120 cm. Het uiterlijk van de sporen varieert hier van eerder recentere, zeer scherpe sporen tot lichtgrijze sporen die eerder vaag zijn. Er kon geen duidelijke structuur waargenomen worden.

Er werd geen diagnostisch vondstmateriaal aangetroffen in primaire context.

Binnen deze zone kon in het uiterste noorden van het projectgebied geen proefsleuven worden gegraven door het huidige gebruik als tuin. Er zijn echter geen elementen die er op wijzen dat de bodemkundige toestand daar verschillend is dan deze waargenomen tijdens het onderzoek.

Fig. 1.18: Zicht op proefsleuf 18 tijdens het onderzoek.

Fig. 1.19: Zicht op de bodemopbouw ter hoogte van proefsleuf 22.

Op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek blijft dat verder onderzoek noodzakelijk blijkt. Rekening houdende met de kosten en baten wordt een deelzone 1 geselecteerd voor verder onderzoek. Deze zone heeft een oppervlakte van ca. 11.532 m². Voor dit onderzoek werden Bijzondere voorwaarden opgemaakt door het Agentschap Onroerend Erfgoed. De noodzakelijke opgraving zal zo snel mogelijk worden uitgevoerd.

Hoewel in deelzone 2 ook archeologische sporen werden aangetroffen, wordt hier geen verder onderzoek aanbevolen. Aangezien het om eerder verspreide en slecht bewaarde sporen gaat, zonder duidelijke structuren of context, kan hier geen duidelijke kenniswinst worden beargumenteerd voor een vervolgonderzoek. Deze zone mag worden opgenomen op de GGA-kaart (zones zonder archeologie).

In deelzone 3 werd een veel lager aantal sporen aantreffen. De lage sporendensiteit waarvan een aantal sporen tevens een dusdanig scherpe aflijning hebben dat het hier vermoedelijk om recente sporen gaat, maakt het niet interessant om hier verder onderzoek uit te voeren in het licht van een kosten-batenanalyse. Daarenboven kan een *behoud in situ* worden beargumenteerd. Het behoud in site blijft gelden zolang de ingreep in de bodem dezelfde blijft als hetgeen nu voorzien is in de bouwplannen.

1.1.3 Onderzoeksopdracht

Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen.

De Code Goede Praktijk draagt een aantal mogelijke fasen aan, opgedeeld in prospectie zonder ingreep in de bodem (bureaustudie, landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek, veldkartering) en prospectie met ingreep in de bodem (verkennend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten, proefputten in functie van steentijd artefactensites). Na voltooiing van elke fase in het vooronderzoek wordt afgewogen of verder vooronderzoek noodzakelijk is en wat de aard van dat vooronderzoek is. Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven.
- een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen.
- een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken.
- een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken.

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria, aangezien het doel van een archeologisch vooronderzoek immers is om met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bovenstaande informatie te kunnen leveren:

- Is het mogelijk deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het nuttig deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het noodzakelijk deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Vraagstelling:

- Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?
- Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?
- Moeten er bijkomende maatregelen genomen omwille van eventuele aanwezige sites?
- Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.
- Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud in situ van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?

Randvoorwaarden:

Binnen de archeologienota wordt een onderscheid gemaakt tussen het projectgebied en het vergunningsgebied. Er wordt op dit moment enkel een stedenbouwkundige vergunning aangevraagd voor de aangeduide zones binnen het projectgebied.

1.1.4 Beschrijving geplande werken

Binnen het projectgebied wordt een stedenbouwkundige vergunning aangevraagd voor het bouwen van 41 ééngezinswoningen en twee meergezinswoningen (fig. 1.20). De wegeis behoort niet tot de huidige vergunningsaanvraag. De ééngezinswoningen krijgen geen kelder en worden vorstvrij gefundeerd. Dit impliceert een geschatte uitgravingsdiepte van ca. 80 cm onder het maaiveld.

Ter hoogte van de meergezinswoningen komt een ondergrondse parkeergarage. Hiervoor wordt een maximale uitgravingsdiepte van 4,82 m onder het maaiveld verwacht (fig. 1.21 en fig. 1.22).

Fig. 1.20: Inplantingsplan van de geplande ontwikkeling.

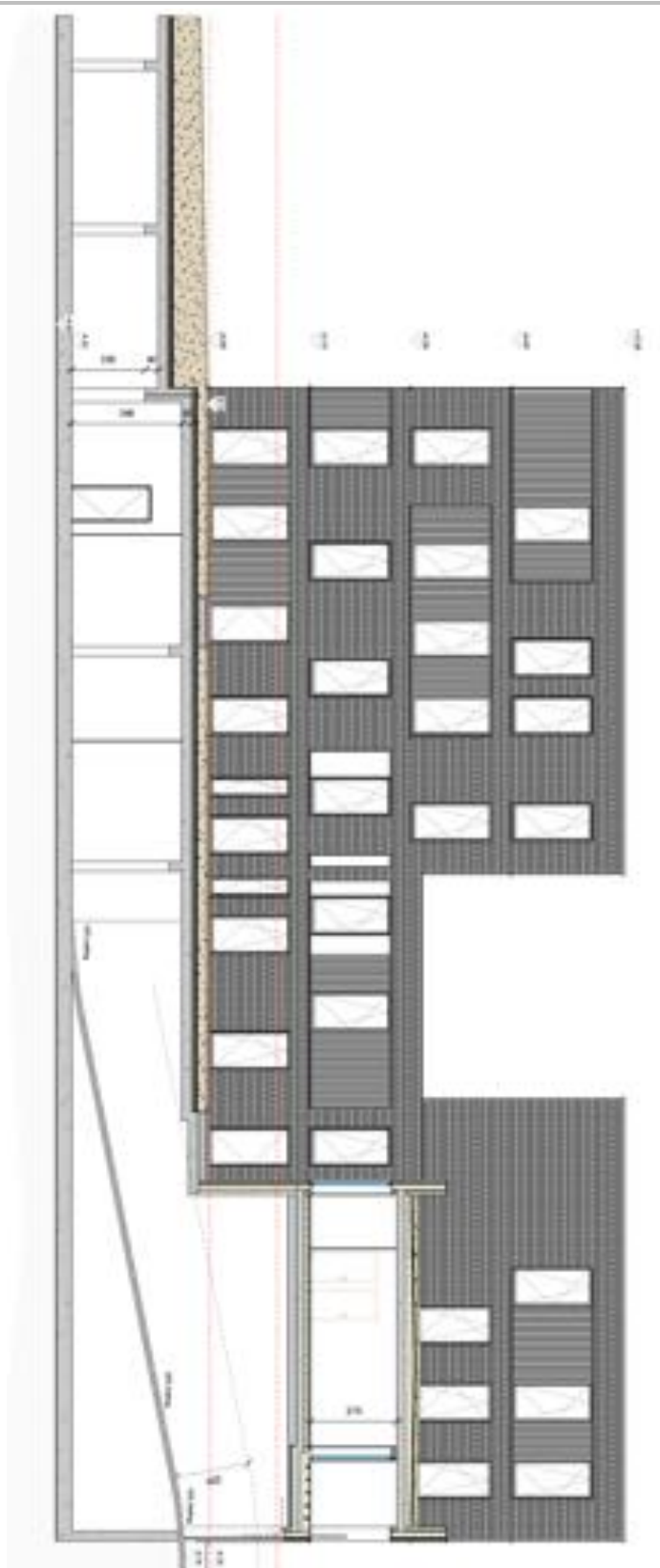

Fig. 1.21: Doorsnede van de geplande meergezinswoningen.

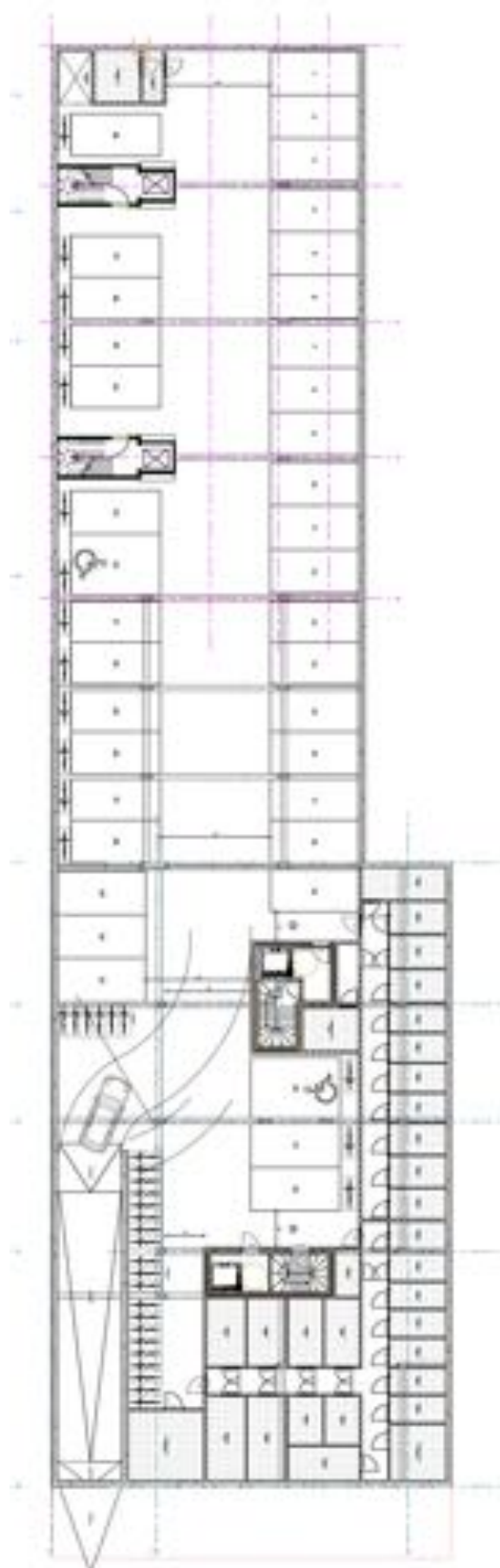

Fig. 1.22: Grondplan van de geplande ondergrondse verdieping ter hoogte van de meergezinswoningen.

1.1.5 Werkwijze

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online onderzocht via www.dov.vlaanderen.be. Op basis van de onderzochte kaarten werd gepoogd een duidelijk beeld te verkrijgen van de landschappelijke en bodemkundige ligging van het projectgebied (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.2.1 en art. 12.5.2.2). Hiervoor werd gebruik gemaakt van volgende kaarten:

- Bodemkaart
- Tertiair Geologische kaart
- Quartair Geologische kaart
- Digitaal Hoogtemodel (DHM II)

De geomorfologische kaart kon niet worden geraadpleegd omdat deze niet beschikbaar is voor het projectgebied.

Van het tot nog toe uitgevoerde historisch en heemkundig onderzoek is een stand van zaken opgemaakt met betrekking tot het onderzoeksgebied op basis van de beschikbare publicaties. Het historisch kaartmateriaal en luchtfoto's is gegeorefereerd geraadpleegd via het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed en bijkomend kaartmateriaal werd opgezocht via www.cartesius.be. Het gebruikte kaartmateriaal werd geselecteerd op basis van de nauwkeurigheid en de aanwezige geschiedkundige gegevens (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.1.2). Volgende kaartmateriaal en luchtfoto's werden geraadpleegd:

- Ferrariskaart (1770-1777)
- Atlas der Buurtwegen (ca. 1840)
- Vandermaelenkaart (1846-1852)
- Popp-kaart (1842-1879)
- Luchtfoto's (1971, 2000-2003, 2012, meest recent)
- Topografische kaarten (1996)

Het belangrijkste beschikbare historische kaartmateriaal werd geraadpleegd om de geschiedenis van het grondgebruik gedurende de laatste eeuwen zo goed mogelijk na te gaan. Deze informatie kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel aanwezige bodemarchief en de bewaring ervan. Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt. Een grondige studie van de beschikbare archivalische bronnen kan wel bijkomende informatie aandragen voor de middeleeuwse geschiedenis van het onderzoeksgebied, maar een dergelijk onderzoek is van een dusdanige omvang dat dit niet past binnen een archeologienota.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied

Het projectgebied is een terrein gelegen aan de Zemstseweg te Hombeek., op de rand van het Hombeeks plateau. Het is gelegen op een hoogte tussen 5 – 13 m TAW (fig. 1.23) en is gelegen ten westen van de Eglegemvijver. Het wordt gesitueerd op de overgangszone tussen de zandstreek en de Kempen (fig. 1.2).

Een gedetailleerde kijk binnen het projectgebied (fig. 1.24 en fig. 1.25) toont een inclinatie naar het oosten toe. Ten zuiden van het projectgebied wordt een hoge gevoeligheid tot erosie gekarteerd (fig. 1.26).

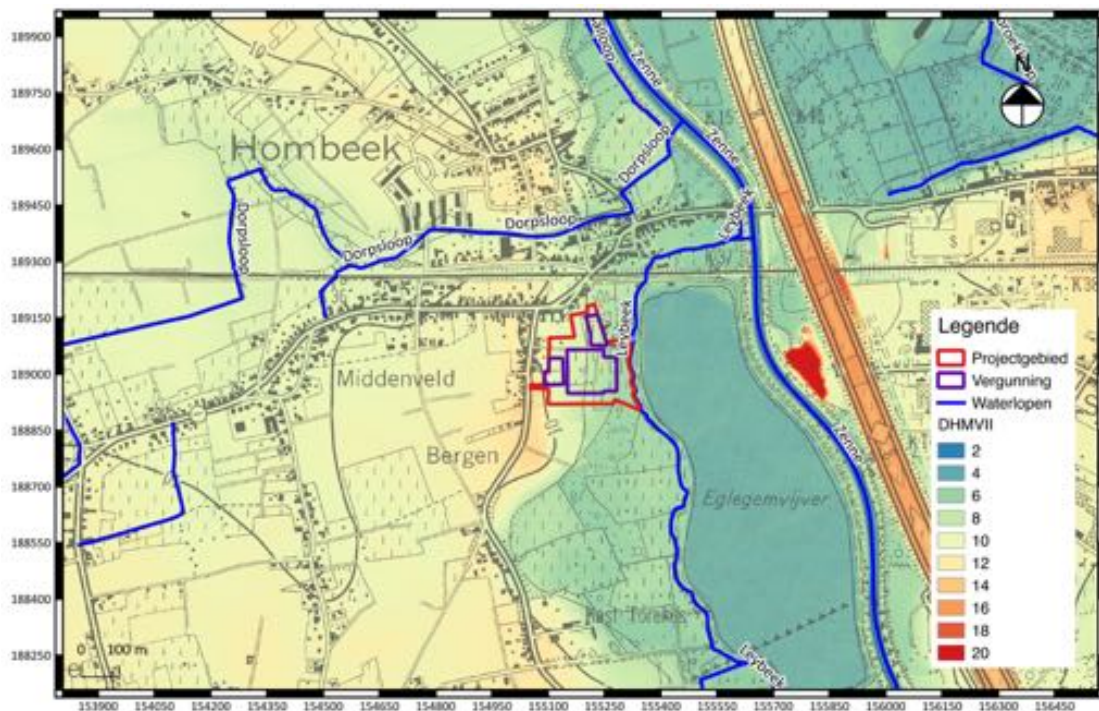

Fig. 1.23: Uittreksel uit het Digitaal Hoogtemodel (DHM II) met aanduiding van het projectgebied.

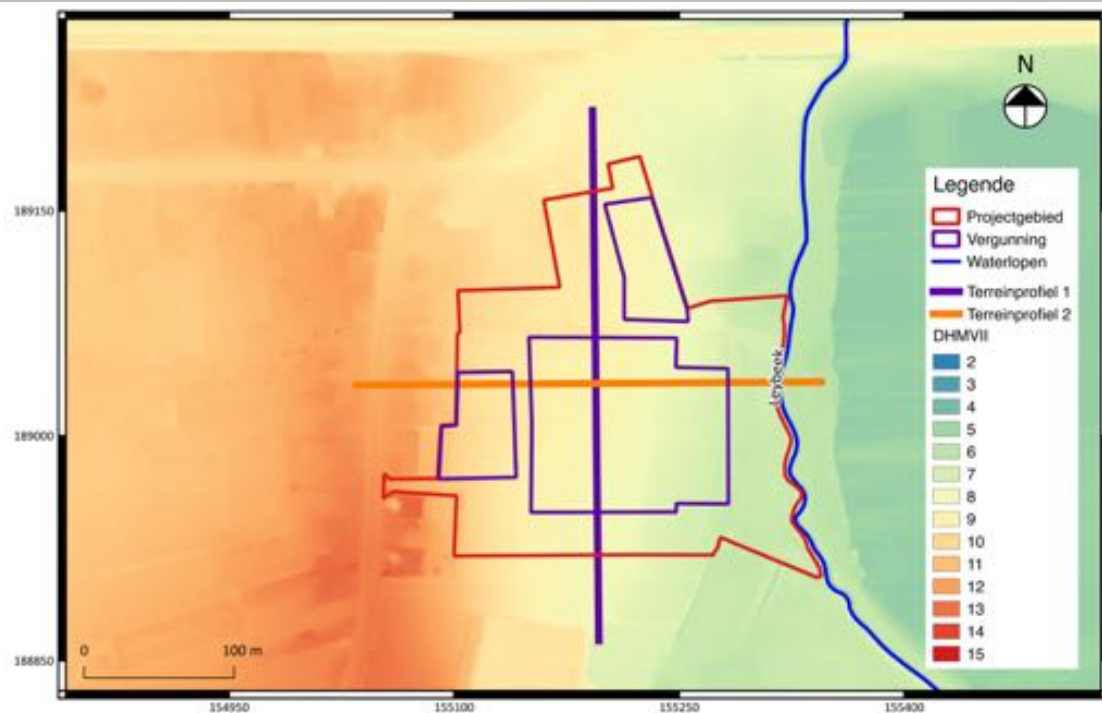

Fig. 1.24: Detail uit het Digitaal Hoogtemodel (DHM II) met aanduiding van het projectgebied en twee geplaatste terreinsneden.

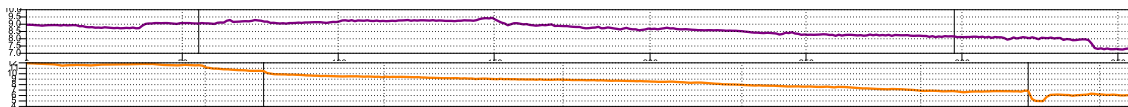

Fig. 1.25: Terreinverloop ter hoogte van het projectgebied.

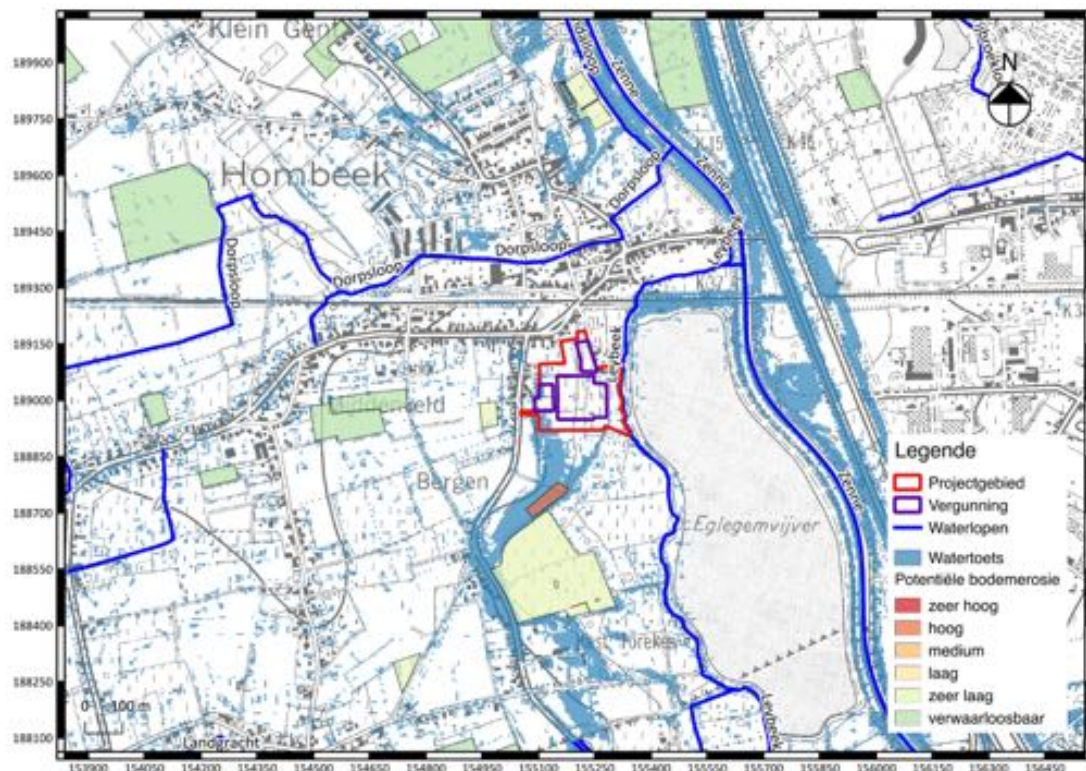

Fig. 1.26: Uittreksel uit de bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied.

Binnen het projectgebied wordt de aanwezigheid van vier bodemeenheden gekarteerd (fig. 1.27): de Pcc-, Pbc-, Pdc- en Sbc-bodemserie.

- De Pcc-bodemserie omvat matig droge lemige zandgronden met een verbrokkelde textuur horizont. De humeuze bovengrond van deze bodems is 25-30 cm dik en grijsbruin. Bij Pcc is deze sterk gevlekte textuur B verbrokkeld, discontinu met helbruine vlekken en lichtere kleuren; veelal komen er ijzerconcreties in voor. De roestverschijnselen beginnen in de textuur B tussen 60 en 90 cm diepte.
- De Pbc-bodemserie omvat droge lichte zandleemgronden met een verbrokkelde textuur B horizont. De kaarteenheden Pbb, Pba, Pbc en PbC hebben een nagenoeg gelijkaardige Ap, 25-50 cm dik, donker grijsbruin en matig humeus. Bij de ontwikkeling . . b komt een zwak ontwikkelde kleur B horizont voor onder de Ap, 30-50 cm dik; bij de ontwikkeling . . a is het textuur B voorkomend tussen 90 cm en 120 cm diepte in banden; bij . . c zijn deze banden verbrokkeld. Het complex . . C is een mozaïek van . . b en . . c. Roestverschijnselen komen voor tussen 90 en 120 cm.
- De Pdc-bodemserie omvat matig natte lichte zandleemgronden met een verbrokkelde textuur B horizont. De bouwlaag van deze gronden is zeer donker grijsbruin en humusrijk. Vanaf 30 cm diepte is het materiaal bruin tot bleekbruin, meestal komen in deze horizont roestverschijnselen voor vanaf 40-60 cm. De sterk verbrokkelde en gevlekte textuur B begint tussen 60 en 80 cm. In vele gevallen is de klei aanrijkingshorizont bijna verdwenen en worden ijzerconcreties aangetroffen. Soms komt een zand- of leemsubstraat voor, in andere golvende gebieden waar Tertiair binnen boorbereik voorkomt is het een klei, of klei-

zandsubstraat. De bodems lijden aan waterlast gedurende de natte seizoenen vooral bij leem, klei of klei-zandsubstraat. De waterhuishouding is gunstig in de zomer.

- De Sbc-bodemserie omvat droge lemige zandgronden met een verbrokkelde textuur B horizont. De bouwvoor is uniform ongeveer 25 cm dik en donker grijsbruin. Bij Sbc is deze textuur B gedeeltelijk opgelost en komen veelal ijzerconcreties voor (Prepodzol). De roestverschijnselen beginnen tussen 90 en 120 cm.

Op de tertiair geologische kaart (fig. 1.28) wordt de Formatie van Maldegem, Lid van Onderdale en het Lid van Zomergem gesitueerd. Het Lid van Onderdale (Laat Eoceen; 41,2 – 37 miljoen) omvat donkergrijs tot grijsgroen fijn zand met pyrietconcreties en glauconiet- en glimmerhoudend. Het Lid van Zomergem (Laat-Eoceen; 41,2 – 37 miljoen) omvat grijsblauwe klei.

De quartaire ondergrond (fig. 1.29) bestaat uit een opeenvolging van eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en/of hellingsafzettingen van het Quartair en fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). In het meest oostelijke stuk van het projectgebied kunnen hier mogelijk nog fluviatiele afzettingen (organochemisch en perimarien inclus) uit het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal.

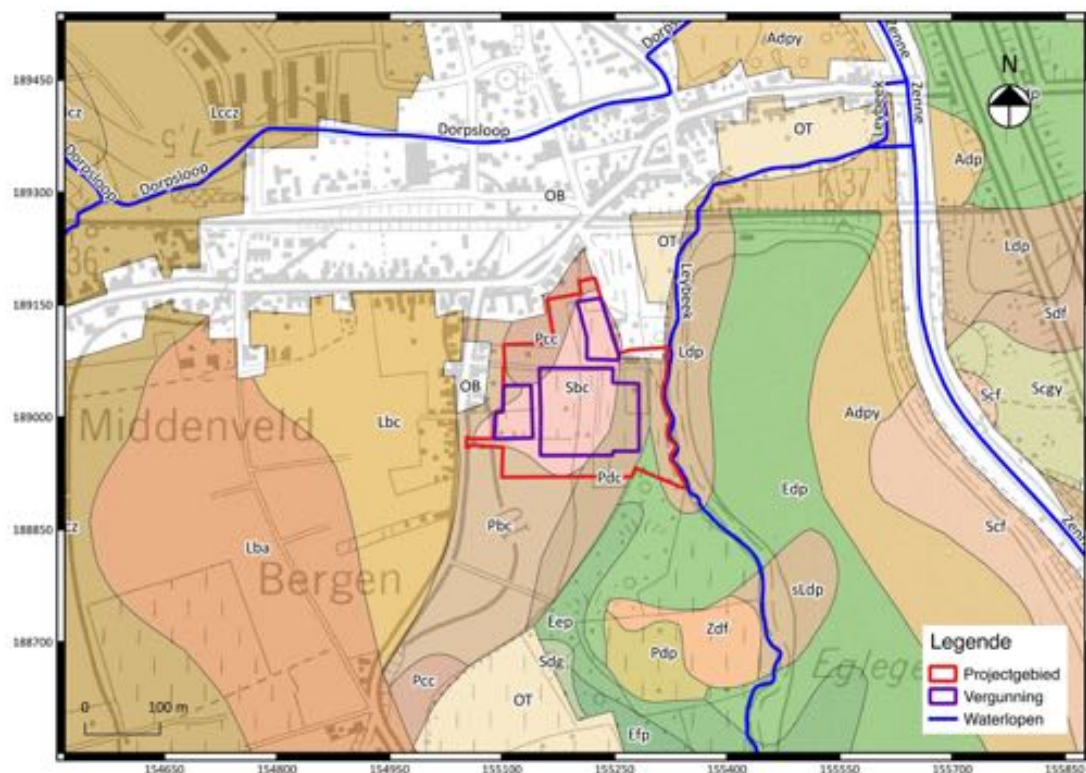

Fig. 1.27: Uittreksel uit de bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.

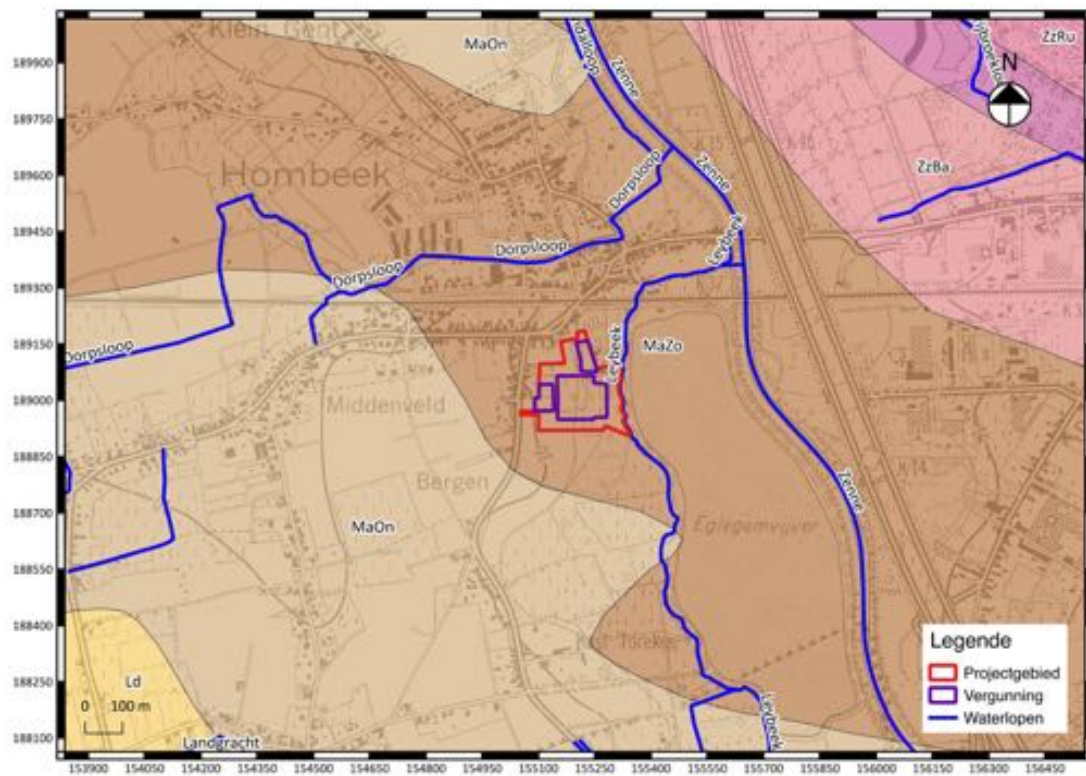

Fig. 1.28: Uittreksel uit de tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

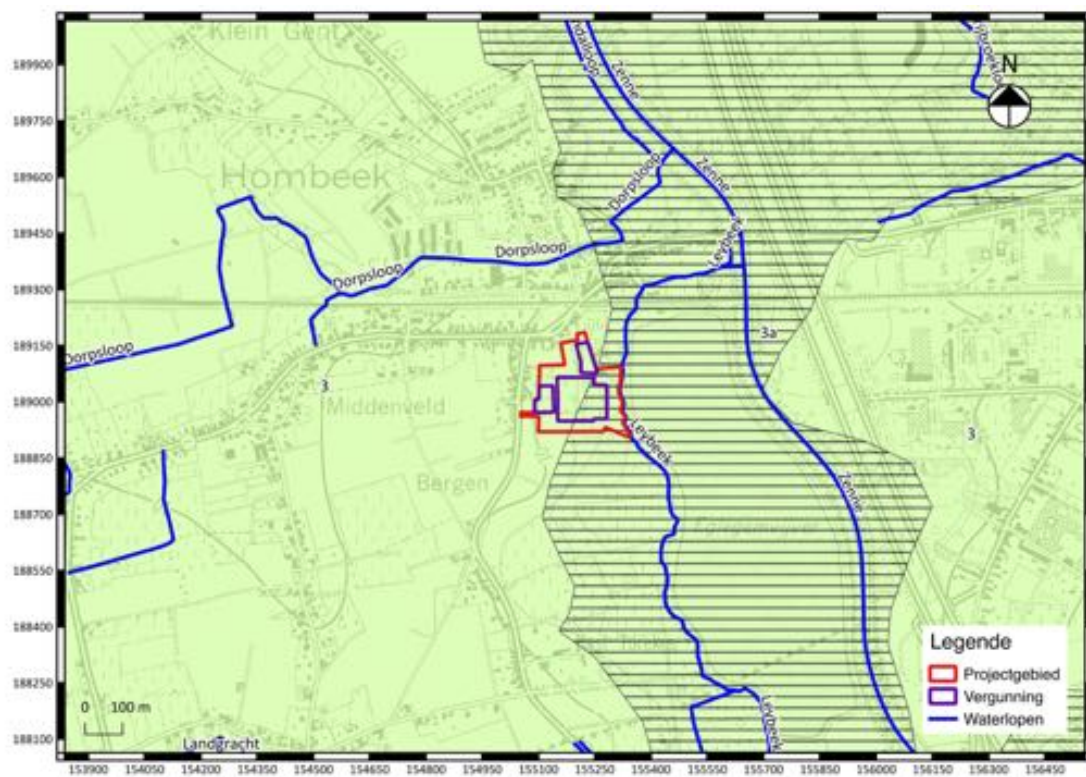

Fig. 1.29: Uittreksel uit de quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied

Het onderzoeksgebied ligt in Hombeek, een deelgemeente van Mechelen. De naam Hombeek wordt volgens Gysseling een eerste maal vermeld als Honbeke (995-1010) en Honebeke (1188)³.

De naam Hombeek kan worden afgeleid van de twee delen: hum / hoem en beek. Het tweede deel wijst overduidelijk op de aanwezigheid van een waterloop, het eerste deel zou volgens Gysseling eerder verwijzen naar de gouden kleur van het water.

Op basis van een opeenvolging van historisch kaartmateriaal kan het landgebruik binnen het projectgebied worden gedocumenteerd. Op de Ferrariskaart (1771-1778, fig. 1.30 en fig. 1.31) wordt het projectgebied gesitueerd in een zeer landelijke zone ten zuiden van de dorpskern van Hombeek, grenzend aan de Zemststraat. De straat vertoont een zeer gelijkaardig tracé als de weg nu. Ten zuiden van het projectgebied wordt langs deze weg een kapel weergegeven. De meest oostelijke hoek van het terrein grenst aan een tweede straat. Tegenover deze straat wordt bewoning gesitueerd. De Atlas der Buurtwegen (1841, fig. 1.32 en fig. 1.33) en de kadasterkaart van Popp (1842-1879, fig. 1.34 en fig. 1.35) en de kaart van Vandermaelen (1846-1854, fig. 1.36 en fig. 1.37) vertonen eenzelfde beeld.

Een opeenvolging van luchtfoto's tonen een stijging in bewoningsdensiteit, maar het landelijke karakter blijft nog steeds behouden.

Fig. 1.30: Uittreksel uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

³ Gysseling 1960: 506.

Fig. 1.31: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

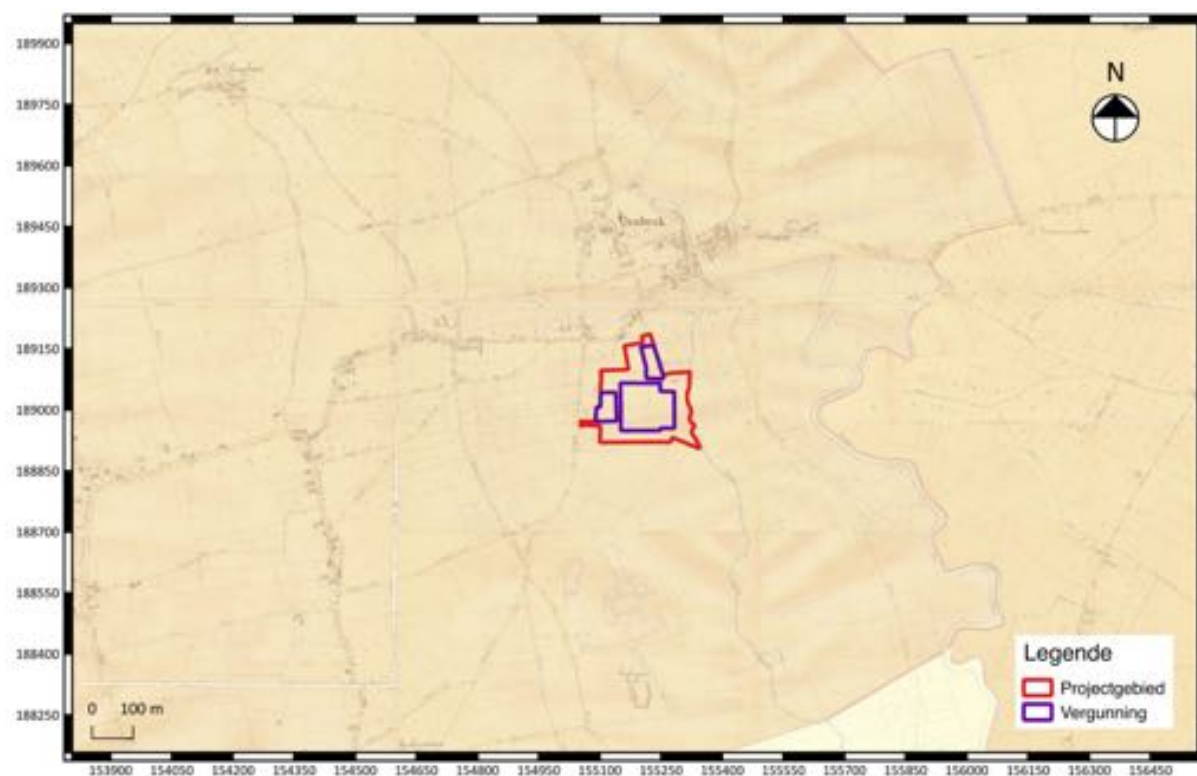

Fig. 1.32: Uittreksel uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.

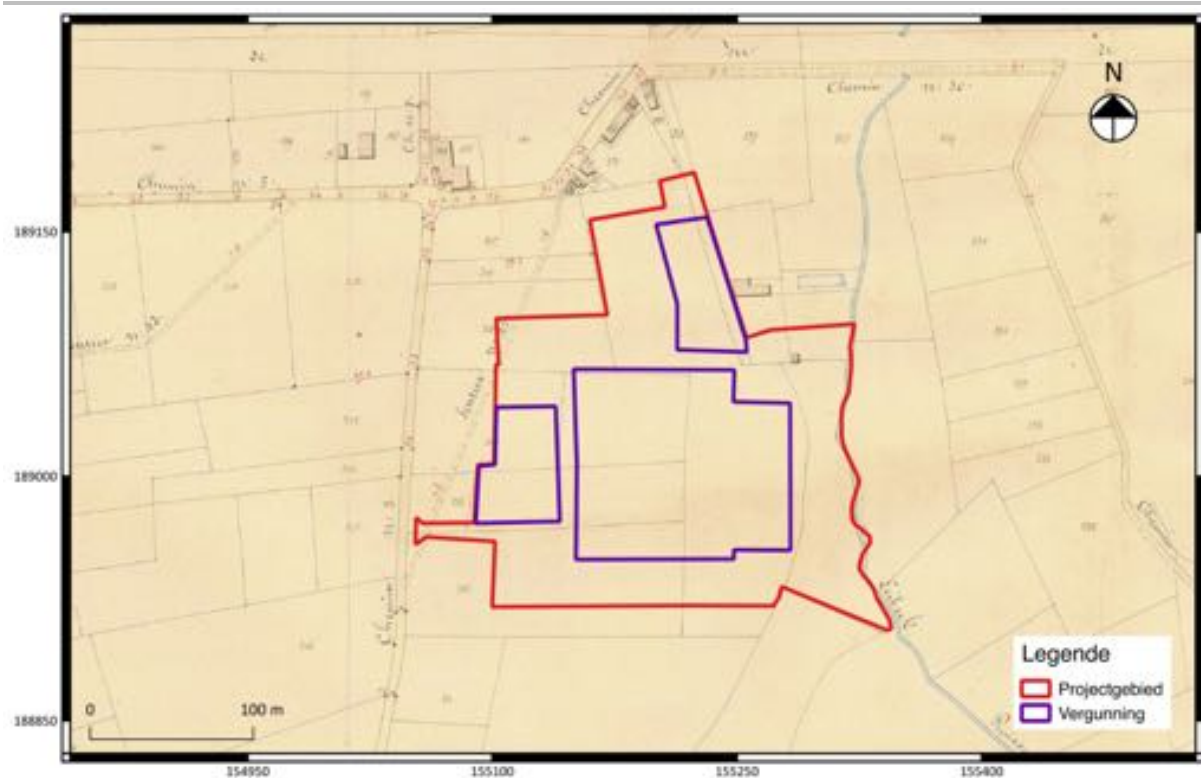

Fig. 1.33: Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.

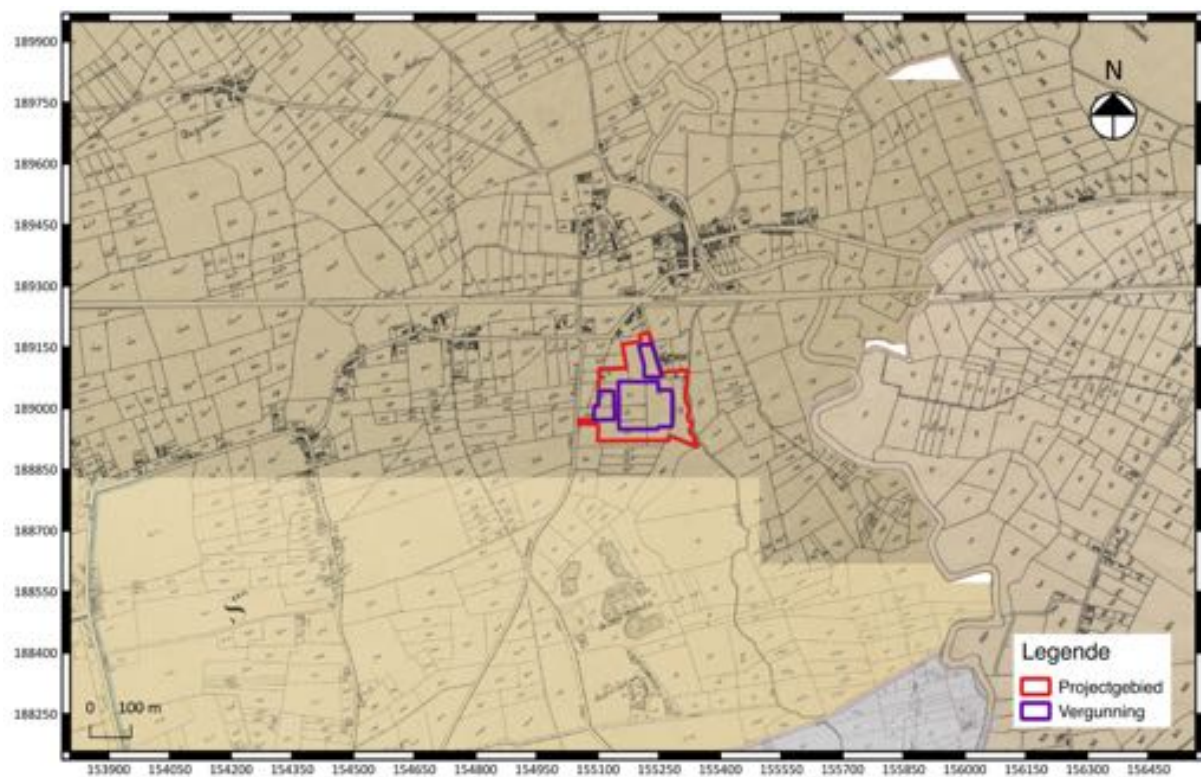

Fig. 1.34: Uittreksel uit de kadasterkaart van Popp met aanduiding van het projectgebied.

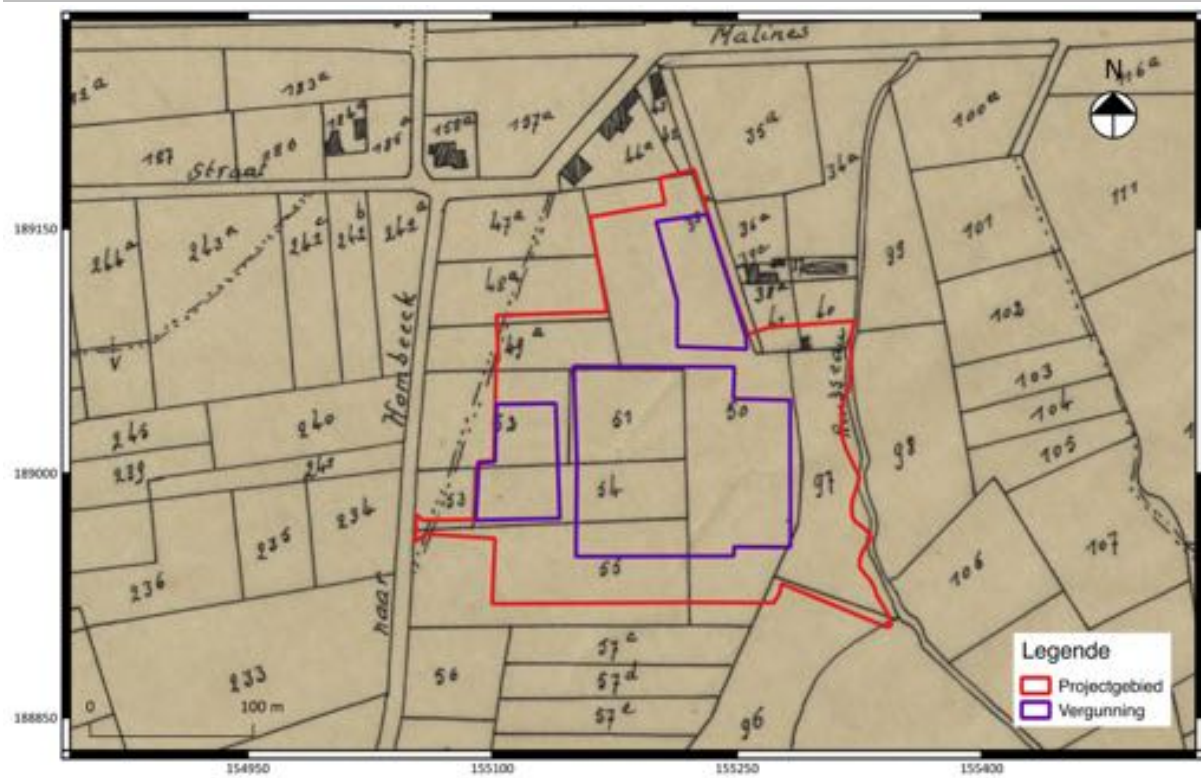

Fig. 1.35: Detail uit de kadastrale kaart van Popp met aanduiding van het projectgebied.

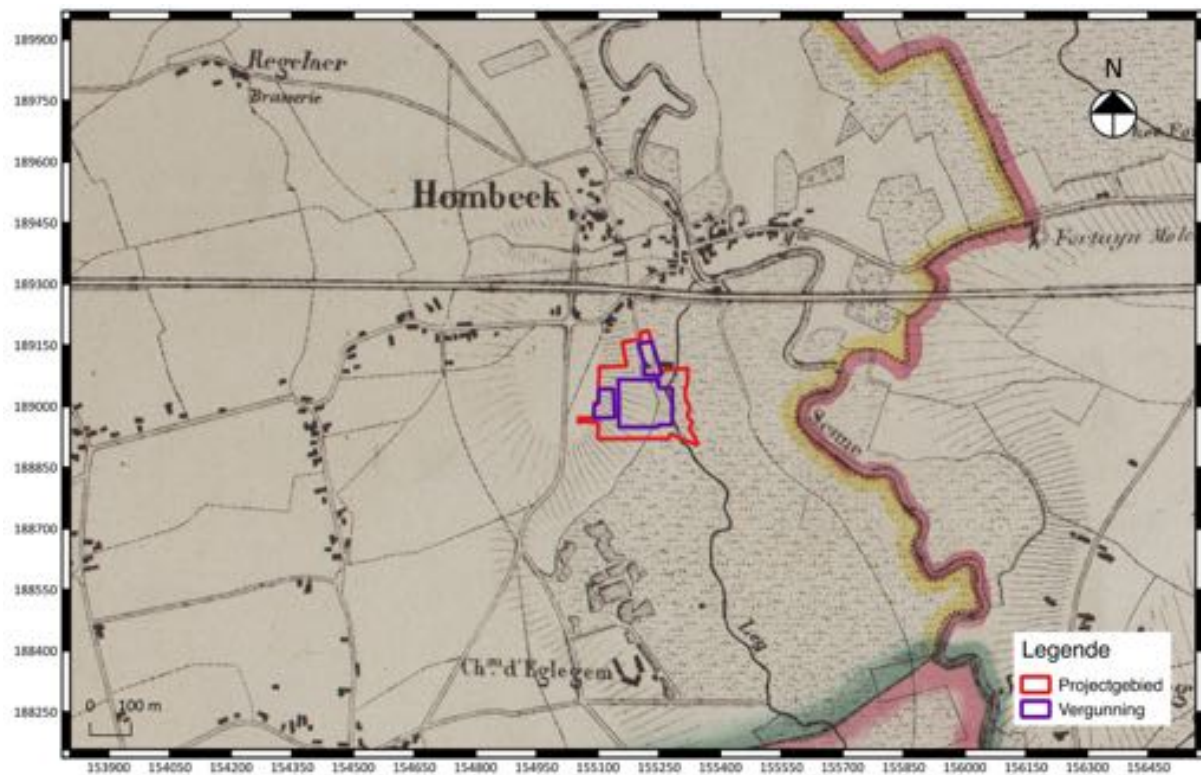

Fig. 1.36: Uittreksel uit de kaart van Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.37: Detail uit de kaart van Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied.

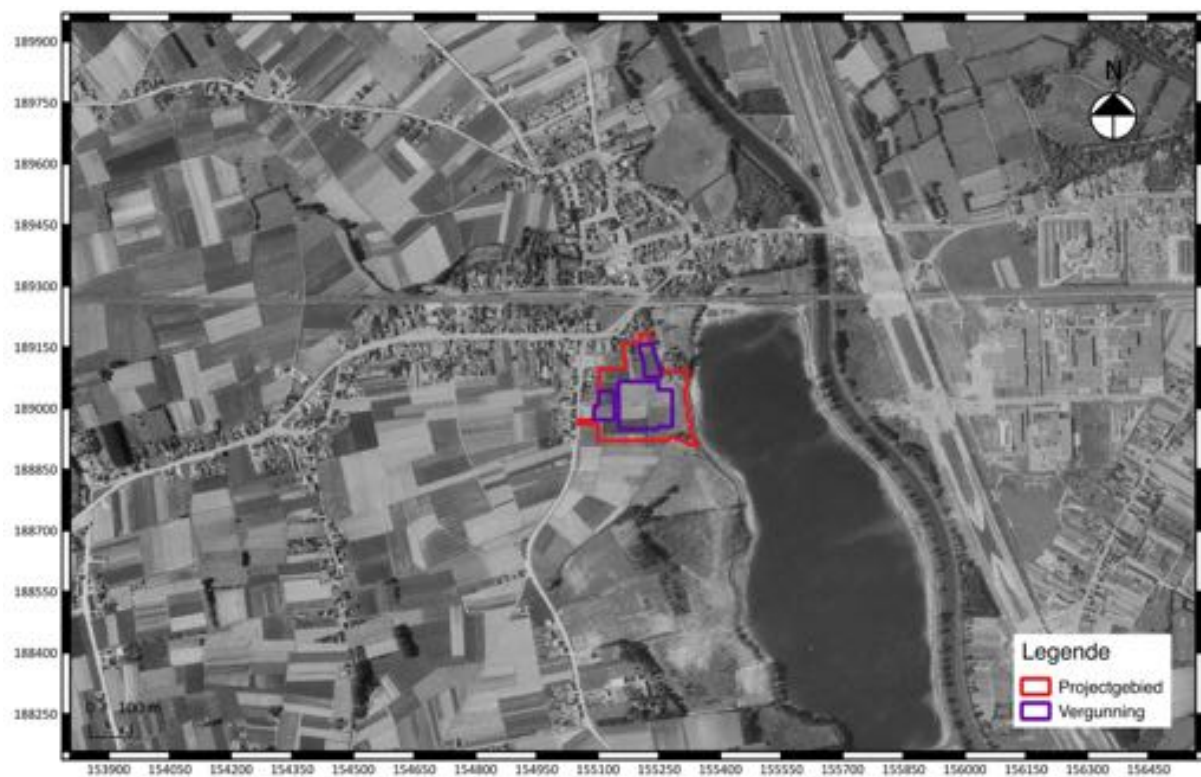

Fig. 1.38: Uittreksel uit een luchtfoto van 1971 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.39: Detail uit een luchtfoto van 1971 met aanduiding van het projectgebied.

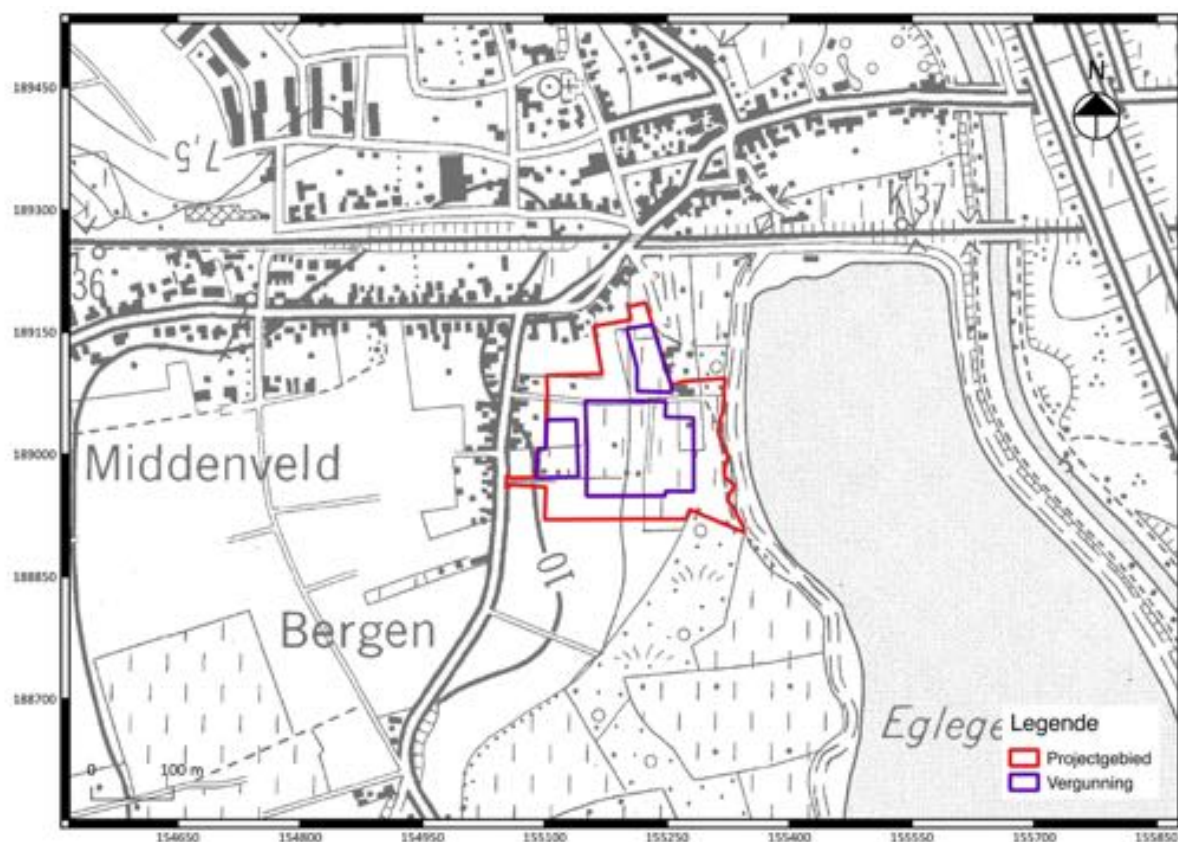

Fig. 1.40: Detail uit de topografische kaart van 1996 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.41: Uittreksel uit een luchtfoto van 2000 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.42: Detail uit een luchtfoto van 2000 met aanduiding van het projectgebied.

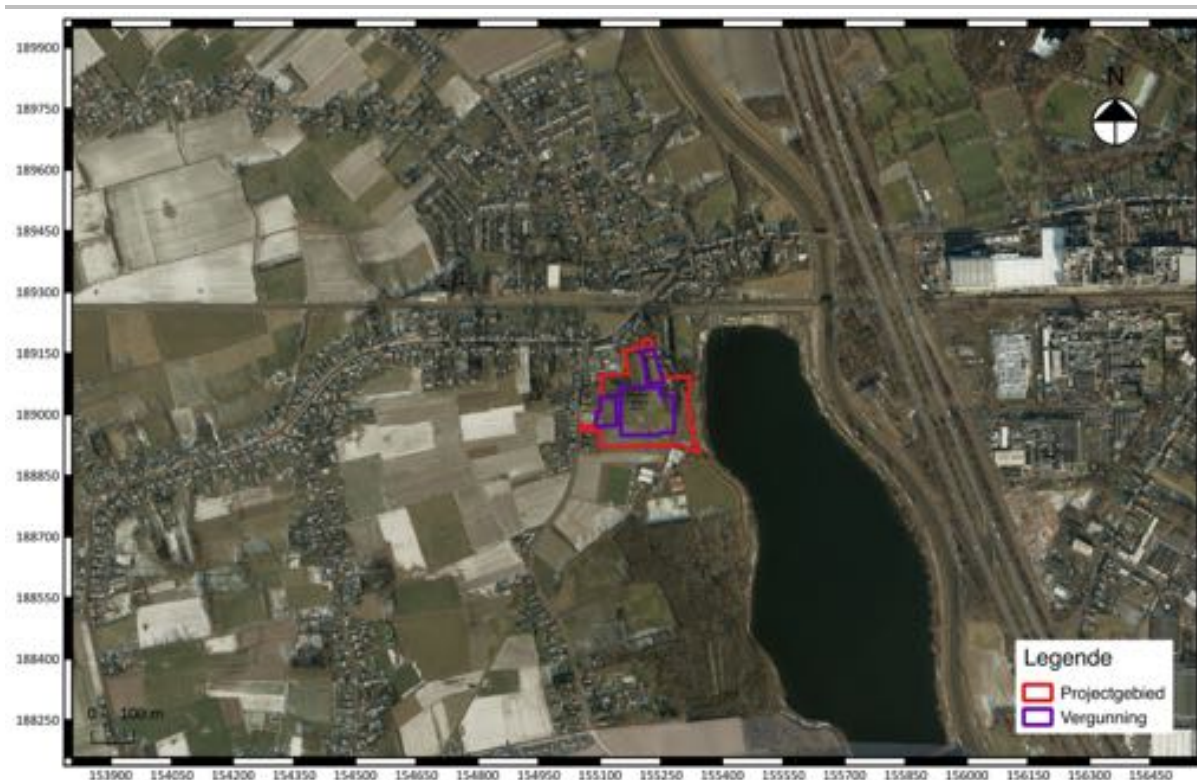

Fig. 1.43: Uittreksel uit een luchtfoto van 2012 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.44: Detail uit een luchtfoto van 2012 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.45: Uittreksel uit een luchtfoto van 2016 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.46: Detail uit een luchtfoto van 2016 met aanduiding van het projectgebied.

1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

Binnen het projectgebied worden twee CAI-locaties gekarteerd. CAI 103410 is de vermoedelijke locatie van de Liefkenshoekhoeve, CAI 102258 is de locatie waar een waterput werd aangetroffen. In eerste instantie werd de waterput in de Romeinse periode gedateerd, maar volgens W. Sevenants gaat het eerder om een exemplaar uit de 16de – 17de eeuw geassocieerd met de eerder genoemde hoeve.

Net ten zuiden van het projectgebied werd in 2016 een proefsleuvenonderzoek⁴ met aansluitend een archeologische opgraving⁵ uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek werden drie (mogelijke) structuren aangetroffen die worden gedateerd in de Romeinse periode. Daarnaast werden een heleboel paalkuilen aangetroffen die op dit moment nog niet kunnen worden geplaatst in een structuur. De grootste structuur (structuur 1) betreft een rechthoekige structuur met een noordoost-zuidwest oriëntatie. Het is een éénschepig gebouw met kruisvormig verspreide krachtverdeling. Het gebouw heeft een lengte van ongeveer 16 m en een breedte van ongeveer 7 m. Het aangetroffen vondstmateriaal wijst op een relatief rijke nederzetting. Tijdens het onderzoek werd binnen één van de paalkuilen behorende tot structuur 1 een ringgem aangetroffen. Vermoedelijk gaat het om een bouwoffer. In een andere paalkuil (ook binnen structuur 1) werden enkele fragmenten versierde Terra Sigillate gevonden. Het materiaal toont sporen van verbranding. Binnen andere sporen werden daarnaast ook een slijpsteen, vele metaalslakken en een achttal aardewerken slingerkogels aangetroffen.

CAI 103407 is een hoeve bekend onder de naam Hof van Egelgem. Deze hoeve is mogelijk van Frankische oorsprong. Ten oosten van het onderzoeksgebied zijn enkele vondsten gedaan bij het ontginnen van de Egleghemvijver. Het betreft een geweitak van een Edelhert waarbij de basis afgesneden en afgebroken is (CAI 162848). De punt vertoont gebruikssporen. De datering kan in de steentijd gezocht worden. Er werd ook een bronzen randbijltje (bronsijd), een hersthooenen huls met ovale doorboring uit het laat-neolithicum en middeleeuws aardewerk teruggevonden (CAI 102257). De Egleghemvijver staat door zijn ontginning ingekleurd als zone waar geen archeologie te verwachten valt.

---

⁴ Verrijckt & Smeets 2016.

⁵ Vander Cruyssen M. 2016.

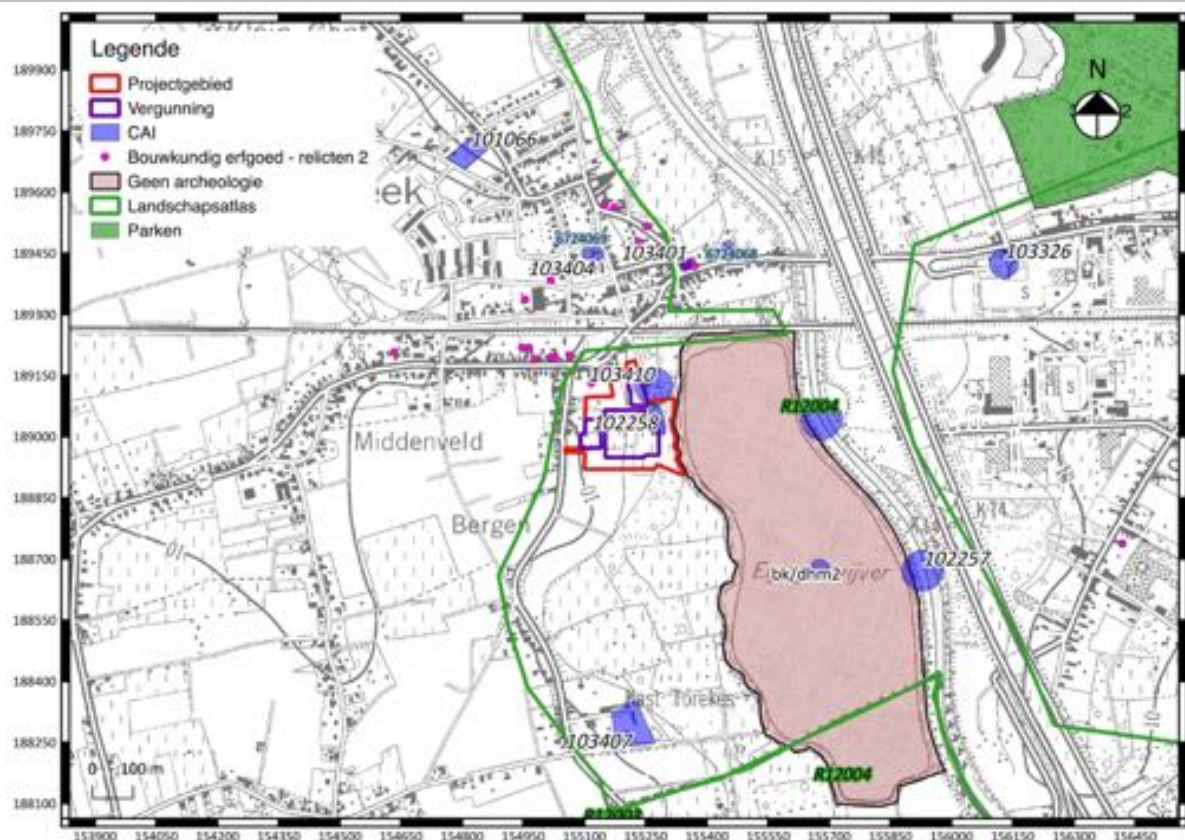

Fig. 1.47: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied⁶.

1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied is gelegen in een landelijk gebied met een hoog archeologisch potentieel. Net ten zuiden van het projectgebied werd eind 2016 een archeologische opgraving uitgevoerd waarbij resten werden aangetroffen met een datering in de Romeinse periode. Tijdens het onderzoek werd de aanwezigheid van minstens drie structuren bevestigd.

Andere vondsten die in het verleden werden gedaan wijzen op een menselijke aanwezigheid vanaf de steentijd en tijdens de metaaltijden, Romeinse periode en (post)middeleeuwen.

Begin maart 2017 werd een proefsleuvenonderzoek binnen de grenzen van het projectgebied uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek kwamen sporen uit de late middeleeuwen aan het licht. De vondsten kunnen mogelijk worden geassocieerd met de Liefkensvroeyhoeve. Na het onderzoek werd een advies tot opgraven gegeven voor een **zone van ca. 1,15 ha**. Voor dit onderzoek werden bijzondere voorwaarden opgemaakt door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

⁶ www.agiv.be

1.2.5 Synthese

Het projectgebied is gelegen in een landelijk gebied met een hoog archeologisch potentieel. Net ten zuiden van het projectgebied werd eind 2016 een archeologische opgraving uitgevoerd waarbij resten werden aangetroffen met een datering in de Romeinse periode. Tijdens het onderzoek werd de aanwezigheid van minstens drie structuren bevestigd.

Begin maart 2017 werd een proefsleuvenonderzoek binnen de grenzen van het projectgebied uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek kwamen sporen uit de late middeleeuwen aan het licht. De vondsten kunnen mogelijk worden geassocieerd met de Liefkensvroeyhoeve. Na het onderzoek werd een advies tot opgraven gegeven voor een **zone van ca. 1,15 ha**. Voor dit onderzoek werden bijzondere voorwaarden opgemaakt door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Andere vondsten die in het verleden werden gedaan wijzen op een menselijke aanwezigheid vanaf de steentijd en tijdens de metaaltijden, Romeinse periode en (post)middeleeuwen.

Landschappelijk gezien is het projectgebied gunstig gelegen op de oostelijke flank van het plateau van Hombeek..

Bibliografie

Literatuur:

GYSELING M. 1960: *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226)*, Antwerpen.

VANDEPUTTE O. 2011: *Erfgoedbibliotheek van de Belgische Gemeenten: Vlaams-Brabant*, Tielt.

VANDER CRUYSEN M. 2016: *Evaluatieverslag: Archeologische opgraving Hombeek, Zemstseweg, Bassevelde*.

VERRIJCKT J. & SMEETS M: 2016: *Archeo-rapport 385: Het archeologisch vooronderzoek aan de Zemstseweg te Hombeek*, Kessel-Lo.

Websites (allen geraadpleegd op 20 februari):

<https://cai.onroerendergoed.be>

<https://geo.onroerendergoed.be>

www.cartesius.be

www.dov.vlaanderen.be

www.geopunt.be

www.kbr.be

<https://www.google.be/maps>